

DUPKA GYÖRGY

A NAGY HÁBORÚ KOLLEKTÍV EMLÉKEZETE KÁRPÁTALJÁN

IV. FEJEZET

KÁRPÁTALJAIK A CS. ÉS KIR. HONVÉD ÉS KÖZÖS GYALOGEZREDEKBEN

Az alább vázlatosan, a teljesség igénye nélkül felsorolt gyalogezredek többsége hivatalosan az 1880-as évek elején, illetve az első világháború időszakában alakult meg. Kiegészítési kerületük, melyek központja valamely megyei jogú város volt, magában foglalta a környező nagyobb településeket és a falvakat.

Lehoczky Tivadar a háborús lelkesedésről és a háborús apátiáról egyaránt megfogalmazta gondolatait, amikor papírra vetette, hogy az ezredek elindításakor felvirágoztatva s vígan mentek a katonák. Részletes beszámolójában a Munkácson lezajló kezdetekről így ír: „Július 31-én délután híriül hozta a katonaság, honvédség napi parancsban, hogy őfelsége elrendelte az általános mozgósítást. Ez nagy megdöbbenést okozott. Erre a városi hatóság rendezett zenés felvonulást, nagy tömeg járta be a főutcákat s éltette a királyt és a hazát. Kilenc órára a honvédparancsnokság rendezett nagy tüntető felvonulást, elöl a dobosok és trombitások harsány indulókat húztak, néhányan fákllyát lobogtattak és több honvéd égő gyertyákkal ment az ujjongó polgári tömeggel, amely éltette a Királyt és a hazát.”¹

Ilyen lelkesedést csak az 1848–49. évi forradalomban és szabadságharcban tapasztalt, amikor mint tizenhét éves diák a honvédek sorába állt, és végig részt vett a csatákban.

Az orosz és más hadszíntéren történt jelentősebb bevetéseikkel több szakirodalom, hadtörténész foglalkozott, krónikájukat emlékkönyvek sora jeleníti meg.

Munkámban az említett csapatok már feldolgozott és megírt históriáját csupán néhány újabb, vidékünkhez is köthető adalékkal egészítettem ki.

Az 1915 nyarán lezajlott gorlicei harcokban különösen kitűnt az V. hadtest *Borojevic Svetozar* lovassági tábornok vezetése alatt. A Monarchia nagyrészt ennek a hadtestnek köszönhette a keleti fronton aratott győzelmeit.

Ebben a hadtestben, főleg az ungvári 66. és a munkácsi 65. gyalogezredben szolgált a Kárpátaljáról behívottak zöme. Ravaruszka környékén azonban a hadtestnek súlyos veszteségei voltak.

Az *Ung* c. hetilap 1915. június 13-i számában megjelent tudósítás szerint 5 ezer elesett hőst hoztak Ungvárra és temettek el a helyi katonai temetőben. 1915 kora tavaszán a Kárpátaljára betört oroszok kiverésében a 19. és a 26. gyalogezredek is jeleskedtek, melyekben sok Bereg-vidéki honvéd harcolt.

Az *Ungvári Közlöny* 1917. augusztus 14-i száma hírül adta, hogy **IV. Károly király** elismerte a magyar ezredek magyar szolgálati nyelvének fél-évszázados követelését, mint a magyar nemzetet megillető kívánságot. Addig ugyanis a német volt az osztrák-magyar hadsereg szolgálati nyelve, ami sok nehézséget okozott nemcsak a közlegényeknek, hanem a tiszteknek is. A cs. és kir. honvéd és közös gyalogezred kötelékeiben küzdő katonák kárpátaljai hozzátartozói hálából szeptember 17-én, egész Kárpátalján miséket tartottak **IV. Károly** születésnapja alkalmából.

1. A CS. ÉS KIR. MÁRAMAROS-UGOCSA MEGYEI 85. KÖZÖS GYALOGEZRED

A cs. és kir. 85. gyalogezred hivatalosan az 1880-as évek elején alakult meg. Még a békeidőben az ezred 1889-től 1893-ig Bécsben állomásozott, már akkor is „*máramarosi és ugocsai legényekből állt*”, és a császárváros, ahogy akkor mondták, a Burg őrzését szolgálta. Az itt megszervezett díszszemléken – vezetőjük **Pucherna** ezredes, a későbbi gyalogsági tábornok – gyakran és látványosan „*prezentézott Őfelségének*”, **I. Ferenc Józsefnek**, aki „*mindig meg volt az ezreddel elégedve, de szikrát is hányt a kövezet, amikor a szűknadrágos 85-ösök eldefilíroztak előtte.*” Az ezredtörzs székhelyét a felvidéki Lőcse városában jelölték ki. Az első világháború alatt kiegészítési területe Ugocsa és Máramaros megye volt. Magában foglalta a környező városokat és községeket, amikor is 1914. július 28-án elrendelték a részleges mozgósítást, melynek következtében három menet és három pót század felállítására került sor. Ezek Máramarossziget felszerelő-állomáson maradtak. 1914. július 31-én az általános mozgósítás is megtörtént, ekkor máramarosi és ugocsai ifjak százai vonultak Rákóczi- és Radetzky-indulókra „Hurrá!” és „Éljen!” kiáltással harcba.

Lőcsén az összes felekezet templomaiban lezajlott istentiszteletek után az ezred parancsnoka, **Bolberitz Oszkár** lovag, ezredessel az élen a legénység az ezred nyelvén, illetve magyarul, románul, ruténul ünnepélyes esküt

tett, majd a polgári lakosságtól búcsút vettek, és a katonavonattal először Máramaroszigetre vonultak, az itt várakozó hozzátartozóktól megindító búcsút vettek. Majd az ezred vasúton ment Kőrösmezőre, Lembergen át Przemysl-ig, onnan gyalog mentek a frontra.

Az Oroszországba való bevonulás előtt **Borojevic** gyalogsági tábornok és hadvezér megszemlélte a kassai 27. gyaloghadosztály csapatait (a Felső-Magyarországból való 25., 34., 67. és más gyalogezredek). Többek között a 85. gyalogezredhez ekképpen szólott: „A 85. gyalogezred az egyetlen hadtestemben, mely még hadjáratban nem vett részt, s így a hadtörténelemben sem foglal helyet. De most neki is alkalma lesz, hogy a történelem lapjai ércbetűkkel örökítse meg a nevét.”²

Úgy is lett. A Kárpátaljáról toborzott gyalogezredek legénysége közül a máramarosi ruszinok, románok, az ugocsai, viski, técsői magyarok felsorolhatatlanul sok hőstettet hajtottak végre. Az ezred több mint 50 nevezetesebb ütközetben vett részt. Halált megvető bátorsággal küzdöttek az orosz (1914 augusztusa–1916 szeptembere), a román (1916 szeptembere–1917 augusztusa) és az olasz harctéren (1918 augusztusától az összeomlásig). Hadinaptárukban több száz esemény került feljegyzésre. A *Manilowa* című tábori újságból is nyomon követhetők említésre méltó hadicselekményeik. Harctéri beszámolók, haditudósítások, hadijelentések, naplók, szakértői elemzések, hadtörténeti tanulmányok sora foglalkozik közkedvelt nevén a „Manilowa-regiment”-tel, akiknek dicső tetteit ezen cím alatt **Lányi Zsigmond** német nyelven örökítette meg, és **Patai József** fordításában ismerte meg a korabeli közvélemény. Íme, egy versrészlete így hangzik: „...Mert ők voltak a nyolcvanötösek, / Orosz túlerőn dicső győztesek, / Vitték a lobo-gót viharba, vészbe / És győzelem volt harcok osztályrésze. / A haza hőse mind, a nemzet őre, / Dicsőségünk zeng a távoli jövőbe...”³

A *Hősök naptárában*⁴ az 1914–1918 közti időszakból több kárpátaljai szerepel, akinek hőstetteit alább közöljük.

Hitter János

Cs. és kir. 85. gye.

1916. július havában a Brody-tól keletre fekvő Radsiwilow község határában a császári és királyi 85. gyalogezred állta útját az előretörő oroszoknak. Július 24-én az orosz tüzérség pergőtüzet zúdított állásainkra, melyet erős gyalogsági támadás követett. A 85-ösök visszavonulási parancsot kaptak. Hitter János tiszthelyettes a visszavonulási parancs ellenére sem hagyta el a helyét. Szakaszával tűz alá

vette a közelgő oroszokat, hogy visszavonuló ezredét védelmezze. Az oroszok megtorpanak és fedezék után néztek. Később óvatos előnyomulással mégis megkezdtek támadásukat, a vasútvonalat védő szakasz ellen, mely azonban hősiessen visszavert minden kísérletet. Ez idő alatt az ezred veszteség nélkül vonulhatott vissza új védőállásaiba. Végre is az oroszok annyira megközelítették az utóvédet, hogy kézi gránátharcra került a sor, mely harcban a hősiessen kitartó tiszthelyettesen egy gránát 14 sebet ütött. Bajtársai vitték vissza ezredéhez, melynek minden katonája hálával és megbecsüléssel tekintett megmentőjére.

Hornyuk Pál

Cs. és kir. 85. gye.

A háború utolsó évében a betegségek is egyre jobban tizedelték a hadra kelt sereg állományát. A gyenge ellátás és a rossz higiénés körülmények elősegítették a tüdőtuberkulózis, más néven a TBC terjedését. Ennek esett áldozatául Hornyuk Pál gyalogos is, aki a máramarosszigeti császári és királyi 85. gyalogezredben teljesített szolgálatot. Hornyuk gyalogos 22 esztendősen a budapesti császári és királyi 4. számú tartalékkórházban halt meg a fronton szerzett betegsége következtében 1918. január 10-én.

Ladányi László

Cs. és kir. 85. gye.

Ladányi László tiszthelyettes a máramarosszigeti császári és királyi 85. gyalogezredben szolgált. 1914. augusztus 30-án a rachamiei ütközetben vett részt, ahol, mint géppuskás szakaszparancsnok tartalékban volt. Mivel itt egyelőre tevékenykedni nem tudott, arra kérte parancsnokát, engedné meg, hogy az ezred jobbszámán a harcban álló első vonalat támogathassa. A századparancsnok kérésének helyt adott, és Ladányi szakaszával az első rajvonal közelében fekvő magányos csűrben helyezkedett el. Nemsokára az ellenség itt előretört, de nem sejtette, hogy a csűrben géppuskák is vannak. Ladányi a több oszlopban előnyomuló orosz tartalékot géppuskáival hatásos tűz alá vette és az oroszok előretörését hamarosan visszaverte. Harc közben észrevette, hogy a körülbelül egy kilométerre visszavonult ellenséges tartalék egyik dombhajlatban újra gyülekezik, mire személyesen egy géppuskával előre ment a legnagyobb ellenséges tűzben. A gyülekező orosz tömegeket géppuskájával újra hatásos tűz alá vette, és teljesen szétszórta. Nemsokára egy század érkezett segítségére, mellyel együtt az ismét előretörő újabb orosz tartalékokat teljesen visszaverte. A legnagyobb gránát- és srpneltűzben húzódtott vissza a

csűríg, amelyet újra megtámadtak a másik oldalon betört oroszok. Ladányi ismét visszaverte a támadást, és addig tartotta a csűrt, amíg felmentésükre az ellentámadást intéző tartalékunk megérkezett.

Markó Mihály

Cs. és kir. 85. gye.

Markó Mihály, a máramarosszigeti császári és királyi 85. gyalogezred közvitéze 1917. május 18-án Görznél a harcban sebesült meg súlyosan. Sebesülése előtt a harcok alatt hősi halált halt rajparancsnokától öntevékenyen átvette a parancsnokságot. Kiváló személyes példaadásával lelkesítve bajtársait be is tört a megtámadott olasz állásrészbe, ahol kemény harc árán két géppuskát zsákmányolt. Csakhamar azonban lendületes olasz ellentámadás érte Markó raját, és ugyanekkor egy közvetlenül a raj közelében robbanó gránát széjjel roncsolta Markó egyik alsó lábszárát. Ezzel azonban nem törődött, hanem csodálatot keltő lelki erővel és kimagasló akarakterővel leküzdötte iszonyatos fájdalmait, s addig maradt bajtársai élén, amíg az olasz támadás kivédése nem sikerült. Csak ekkor vitette el magát a segélyhelyre. Hősi és valóban kimagaslóan példás magatartását méltó elismerésben részesítették előljárói, akiknek javaslata alapján az Arany Vitézségi Éremmel tüntették ki.

Orosz Ferenc

Cs. és kir. 85. gye.

Amáramarosszigeti császári és királyi 85. gyalogezred újonc zászlóalja 1914. szeptember 26-án esett át a tűzkeresztségen. Egy fontos magaslatot kellett megrohanni, amit tűzértségünk már előre megoldozott. De minden összeesküdött, hogy a merész próbálkozás ne sikerüljön. A talaj mocsaras volt, a legények térdig süppedtek belé, és csak nagy kinnal tudták kihúzgálni lábaikat, hogy néhány lépest tehessenek. Az oroszok az erdőben kitűnően be voltak ásva, és számbelileg is fölényben voltak a támadókkal szemben. Százával süvöltött a golyó anélkül, hogy az ellenséget még látták volna. Sok tiszt és közlegény elesett, már úgy volt, hogy a zászlóalj visszavonul és felhagy a támadással. Orosz Ferenc őrmester azonban szakaszával példát adott legénységének a gyorsaságra és bátorságra. Embereivel a mocsaras terepen hason csúszva haladtak előre, s ezáltal kisebb célt mutattak az ellenségnek és még lábukat sem kellett minduntalan kihúzgálni a mocsárból. A szakasz elérte az orosz állásokat, ahol elkeseredett rohammal kiverte az ellenséget, helyüket Orosz Ferenc példaadó buzdítására megtartották, mindaddig, míg a felmentő tartalék zászlóalj megérkezett.

Taubler Gyula

Cs. és kir. 85. gye.

Taubler Gyula főhadnagy a háború kitörésekor a máramaroszigeti császári és királyi 85. gyalogezred kikülönített III. zászlóaljánál szolgált, ami ekkor Boszniában, Rogaticán állomásozott. A szerbiai és az olasz fronton harcolt századparancsnokként, ahol többször bizonyította bátorságát, beosztottjaiért érzett felelősségét Taubler főhadnagy, akit a háború folyamán századossá léptettek elő. 1916. február 9-én Károly trónörökös Bazza di Modreán csapatszemlét tartott, melyen a 85-ösök III. zászlóalja is részt vett, és helytállásáért külön dicséretben részesült. Taubler százados az ellenség előtt tanúsított vitéz magatartásért Legfelsőbb Dicsérelő elismerést kapott, hadiékítménnyel és kardokkal, a Katonai Érdemkereszt szalagján.

2. A CS. ÉS KIR. 11. (MUNKÁCSI) GYALOGEZRED

Az 1880-as években megalakult 11. honvéd gyalogezred békebeli állomása Munkács volt. Az első világháború alatt kiegészítési területéhez Bereg és Ung megye városai és falvai tartoztak.

A 11. honvéd gyalogezred Bereg- és Ung-vidékről 1914-től besorozott katonái először vitézül harcoltak az orosz fronton, nevezetesen Tomasov, Rudnik, Tarnow, Breszt-Litovszk és más települések közelében. Később átvezényelték őket a román frontra, ahol **Csanády Frigyes** altábornagy, hadtestparancsnok és **Balassa Béla** vezérkari ezredes vezérlete alatt a 39. hadosztályhoz tartozott, akárcsak a 9., 10., 16. gyalog honvédezredek. A 11. ezred lelkésze **Szkiba Teofán** volt.

1916 szeptemberétől a román fronton – **Horváth Imre** ezredparancsnoklata alatt – a 11-esek részt vettek a „Magyaros-hegy hősi elfoglalásában”, az Úzszorosi ellentámadásokban, a Slanic-völgy megszállásában, a Csíki havasokban vívott küzdelmekben stb. Az ezred sorai lényegesen megfogyatkoztak.

1917-ben az Ung c. hetilap május végi számában rövid beszámolót közöl a román fronton harcoló 11. gyalogezred kapcsán. Az Ung megyei küldöttség tagjaiként **Kozma Gyula**, **Székely József**, **dr. Ackermann Fülöp**, **Magyar Bálint**, **Kakassy Samu** és **Földessy Gyula** kereste fel. Csapról Mátészalkán keresztül Nagykárolyba, Kolozsvárra, Csíkszeredára utaztak.

A 11. gyalogezred a 24. székely gyalogezreddel együtt harcolt. A küldöttség 8 km-re közelítette meg a frontot, a 11. munkácsi gyalogezred katonáott-

honát látogatta meg, ahol június 8-án reggel az 1. sz. zászlóalj parancsnoksága előtt **Magyar Bálint** tábori lelkész, a küldöttség tagja misét szeretett volna bemutatni, az ellenség erős tüzérégi támadása azonban lehetetlenné tette ezt.

A küldöttség nagymennyiségű adományt vitt magával és osztott el a századok között.

1918 márciusa és júliusa között az ezredet Komáromba pihenésre rendelték, majd július 10-én az olasz frontra indították őket. Mielőtt a Hétközség fennsíkjára meneteltek volna, „*a Dieci, Undici és Duodici hegyóriások lábainál elterülő lankás völgyben 1918. július 28-án tartotta meg József királyi herceg szemléjét a 11-ik honvéd gyalogezred fölött.*”⁵ Bevetésükre már nem került sor, mert 1918. október 29-től elkezdődtek a fegyverszüneti tárgyalások. A krónikás szerint a 39. hadosztály parancsnokságához, a 11. ezred tisztikarához is eljutott a Budapesten kitört „*őszirózás forradalom*” híre, „*a csapatoknál bizonyos sejtelemszerű depressio volt tapasztalható*”, lassan megindult a seregek belső bomlása, mint írja: „*Az olasz ellenfél oldalán is a defetizmus jelei mutatkoztak.*” A 39. hadosztály csapatai, köztük a munkácsi 11-esek is a Brenner hágóig megkezdték a visszavonulást. November 3-án, a fegyverszünet kihirdetésének napján, Trient alatt mások mellett a 11. honvéd gyalog ezred is az előbukkanó olaszok fogságába esett. „*Az olasz csapatok parancsnoka hamarosan fölvilágosítással szolgált: igenis megkötetett a fegyverszünet, de nem november 3-án reggel 3 órától, hanem november 4-én d. u. 3 órával kezdődő érvénnyel. Mivel ez az időpont még el nem érkezett – ezért az összes tiszték és legénység foglyok. Ez ellen apellálni már nem lehetett (...). Az olaszok fogságába jutottak a Piavetől a Svájci határig állásokban volt összes csapattestek és mindazok az összes tartozékok, melyek a Brenner-hágótól lefelé találtattak. A fogságba esettek száma a félmilliót messze meghaladta.*”⁶

A *Hősök naptárában*⁷ az 1914–1918 közti időszakból több kárpátaljai szerepel, akinek hőstetteit alább közöljük.

Bódy Vilmos

M. kir. 11. h. gye.

1916. április 14-én Bódy Vilmos, mint tartalékos hadnagy, a munkácsi 11-es honvédek századparancsnokaként volt állásban Styrpa mellett. Állását hatalmas pergőtűz után három század gyalogsággal támadás érte. A hősiesség helytállás ellenére a lövészárkok az ellenség kezére jutottak. A visszavonulásra kényszerült század maradékának rendezése után, tüzérégi támogatás mellett ellentámadásra vezette legénységét. Lendülettel rohammal az eredeti állást visszafoglalták, az ott lévő 140 fő orosz katona megadta ma-

gát, és így fogságba kerültek. Bódy hadnagy érdeme volt az állás visszaszerzése, amiért a III. osztályú Katonai Érdemkereszttel tüntették ki.

Cseplák János

M. kir. 11. h. gye.

1914. július 20-án a mozgósítás során a 11. honvéd gyalogezredhez vonult be, és szeptember 2-án Ravaruszkánál átesett a tűzkeresztségen. Október közepén, mint karpaszományos tizedes, szakaszparancsnokként Rudnik mellett Kupki és Halupki községek térségében több orosz rohamot vert vissza. Október 23-án az ütközet során súlyosan megsebesült.

Felépülése után a pótszázadnál, majd a IV/30. hadtáp zászlóaljnál szolgált. 1918 áprilisában önként kérte, hogy vezényeljék az ezredéhez frontszolgálatra.

Jeney István

M. kir. 11. h. gye.

Jeney István a munkácsi 11. honvéd gyalogezred őrmesterének e napon készült kitiüntetési javaslata szerint: „Az összes harcokban szakaszának kiválóan ügyes vezetésével tűnt ki. Halálmegvető bátorságának élő bizonyítéka, hogy minden, az ellenségre vonatkozó fontos felderítésre örömmel, önként jelentkezik. Mind a május 4-i, mint az ezt megelőző harcokban különleges feladatokat vállalt és oldott meg. Felderítette az ellenséges vonalakat, azok tüzérének elhelyezését, valamint a hátsó tartalékok állásait is. Jeney őrmester magas intelligenciájánál és használhatóságánál fogva mintaképe a hős katonának.”

Krámer József

M. kir. 11. h. gye.

A kitartásnak és az állhatatos kötelességteljesítésnek adta tanújelét szorongatott harc helyzetben a gyalogezred hadnagya Krámer József 1916. november 29-én, amikor a Kézdivásárhely-környéki Nemira magaslatnál az oroszok már teljesen közre fogták századát, embereivel az utolsó tőlényig védte a lövészárkokat, végül egy vakmerő szuronyrohamot intézett a túlerőben lévő ellenségre, majd fokozatosan hátrálva és harcolva, visszahúzódott a Lóberc magaslatra. Itt 30 honvéddel visszaverte az ellenség újabb támadását, s ezzel zászlóaljának ütközetvonatát is megmentette az elfogatástól. Végül saját kezdeményezéséből áthúzódott a Jókútfeje magaslatra, hogy zászlóaljának jobbszárnyát is megvédje az átkarolásától. Krámer hadnagy bátor magatartásáért a III. osztályú Katonai Érdemkeresztet kapta.

Kviatkovszky András

M. kir. 11. h. gye.

A munkácsi 11. honvéd gyalogezred törzsőrmestere Weselow falu mellett önként jelentkezett az ellenséges állások felderítésére. Tizenkét elszánt honvédből álló járőrével, az erdős területen kúszva megközelített egy hatvan főből álló orosz tábori őrsöt. Közvetlen közelből kézigránát dobott az ellenségre, majd az ezt követő félelmetes szuronytámadásban a tábori őrs túlnyomó részét harcképtelenné tette, a többieket pedig foglyul ejtette. A kis létszámú honvéd járőr e haditette jelentős mértékben Kviatkovszky András törzsőrmesternek az érdeme, aki példaadó vitézséggel és lendülettel vezette a vállalkozást. A járőr tagjai a Bronz, Kviatovszky törzsőrmester pedig az Ezüst Vitézségi Érem II. osztályát nyerte el.

Lucák András

M. kir. 11. h. gye.

A románok kiverésében derekasan vette ki a részét a munkácsi 11. honvéd gyalogezred, melynek soraiban kiváló hősiességgel állta meg a helyét Lucák András tiszthelyettes. 1916 novemberében az Úz-völgyétől keletre, Kászonyjakabfalva környékén állottak a honvédek. November 28-ig csend volt, ekkor azonban az odaérkezett orosz csapatok segítségével megtámadták honvédőinket. A túlnyomó ellenséges erő leszorította a gyéren megszállt magaslatról csapatainkat, és a végsőkéig kitartó Lucák tiszthelyettes századát bekerítette. Noha két ellenséges zászlóalj támadta szüntelenül Lucák állását, mégis minden összeköttetéstől elvágvá, étlen-szomjan 48 órán át tartott ki állásában, és sorjában verte vissza az ellenség támadásait. Árkait rendíthetetlenül tartotta mindaddig, amíg a felmentés meg nem érkezett. Hetvenhétből huszonhárman maradtak, de önfeláldozó vitézségükkel megakadályozták a nagyfontosságú magaslat elfoglalását.

Szentmiklósy László

M. kir. 11. h. gye.

1895. március 22-én született Nyírmihálydiban. 1915. november 1-től a 11. honvéd gyalogezred tartalékos zászlósa, 1917. február 1-től tartalékos hadnagya. 1914-ben a háború kitörésekor rögtön bevonult Munkácsra. Erdélyben sebesült meg, halottnak hitték és a hullaházban volt, mikor magához tért. Ez valahol Csíkszereda környékén történt, az 1916-os román erdélyi betöréskor. Hősiességével kiérdemelte a nagy- és kieszűst vitézségi érmét.

3. A CS. ÉS KIR. 65. (MUNKÁCSI) GYALOGEZRED

A cs. és kir. 65. gyalogezred hivatalosan az 1880-as évek elején alakult meg. Kiegészítési kerülete, melynek központja Munkács volt, magában foglalta a környező városokat és községeket.

1915. március 9.

A volt munkácsi 65. gyalogezrednek a Dnyeszter folyó melletti Haraszimov község körül vívott súlyos harcai alatt, **Krupla Lajos** törzsőrmester kiváló öntevékenységgel és elszántságával tüntette ki magát. Amikor ugyanis észrevette, hogy az oroszok a zászlóalj szabad szárnya ellen támadásra készülnek, – gyors visszavetésük céljától – a századtartalékhoz rohant, majd átvéve a tartalék feletti parancsnokságot, azt lelkesen és elszántan ellentámadásra vezette s az oroszokat visszavetette. Mivel Krupla törzsőrmester ezen kezdeményező és sikeresen végrehajtott beavatkozása után is dicséretesen viselkedett és többek között zászlóaljának 14-én végrehajtott visszavonulását, igen nehéz viszonyok közepette vitézül kitartva biztosította, az utóvédharc alatt súlyosan sebesült tisztjét pedig egymaga mentette meg a fogságba jutástól, *ismételten* tanúsított kimagaslóan vitéz magatartása elismeréseképpen az *arany* vitézségi éremmel tüntették ki. Elöljárói annál is inkább javasolták ezt a kitüntetést, mivel Krupla törzsőrmester már 8 hónapja volt az arcvonaltól és ez idő alatt a nagy- és kisezüst vitézségi érmet már kiérdemelte.

A Haraszimov körüli harcokban kitűnt még **Gyulai Ágoston** csendőr őrmester is, aki a fenti ezred egyik századánál szakaszparancsnok volt, és mint ilyen, szakasza élén, a két zászlóalj között támadt térközben, négy napon át teljesen elszigetelt helyzetben, túlerőkkel szemben, hóban, fagyban kitartva akadályozta meg, hogy az oroszok a térközön keresztül a zászlóaljak valamelyike mögé férkőzzenek.

Közben a bátorság szép példáját adta, mikor a korábbi harcok alatt hősi halált halt, de az arcvonaltól előtt fekve maradt egyik századparancsnok holttestét az oroszok élénk tüzeiben felkutatta, és az arcvonaltól mögé egymaga behozta. Mivel ezen kívül az ezred későbbi harcai alatt szétugraszott emberekből kb. 200 főnyi osztagot alakított, mellyel a zászlóalj harcát *öntevékenyen* és igen eredményesen támogatta, *ismételten* tanúsított kiválóan bátor és vitéz magatartása elismeréseképpen őt is az *arany* vitézségi éremmel jutalmazták.⁸

A *Hősök naptárában*⁹ az 1914-1918 közti időszakból több 65. gyalogezredbeli kárpátaljai szerepel, akinek hőstetteit alább közöljük.

Kárpáti Lajos

Cs. és kir. 65. gye.

Haraszymow-nál a napok óta szakadó hó és csikorgó hideg dermesztette a katonákat, amikor a téli ítéletidőben az oroszok megkezdték a támadást. Az orosz rohamok a munkácsi császári és királyi 65. gyalogezred 10. százada ellen irányultak. Ennek a századnak a nagy tiszti veszteségek miatt akkor már Kárpáti Lajos tiszthelyettes volt a parancsnoka, akinek higgadt erélye, bátorsága olyan lelket öntött az elcsigázott gyalogosokba, hogy azok az esti órákig minden rohamot visszavertek. Estefelé a szinte teljesen bekerített és harmadára fogyott zászlóalj parancsot kapott a visszavonulásra. Kárpáti tiszthelyettes útközben megtudta, hogy a zászlóalj visszavonulási vonalán Gruber Jenő hadnagy sebesülten egy szakadékba zuhant. A vakdétben megkereste, hátára vette, majd vele és századának katonáival együtt a zászlóaljhoz még az éjszaka bevonult.

Fejér Aurél

Cs. és kir. 65. gye.

Fejér hadnagyot a nagyszebeni császári és királyi gyalogsági hadapródiskolában avatták zászlóssá 1908-ban. A munkácsi császári és királyi 65. gyalogezrednél különböző beosztásokban szolgált a világháború kitöréséig, amikor a tábori ezreddel hadnagy rendfokozatban vonult az orosz harctérre. Az ezred minden ütközetében példamutató bátorsággal vett részt. Miechowicze-Male-nál egy felderítő vállalkozást vezetett az orosz állások helyzetének és erejének kipuhatólása céljából. A vállalkozás során tűzharcba kerültek egy túlerejű orosz járőrrel. A küzdelem során a támadókat visszavonulásra kényszeríthették, de közben Fejér hadnagy is súlyosan megsebesült. Felépülése után már, mint főhadnagy küzdött az ezred harcaiban, amíg 1916. június 6-án Browary-nál sebesülten hadifogságba nem esett.

Klein Albert

Cs. és kir. 66. gye.

Klein Albert egészségügyi zászlós 1915 elejétől szolgált az ezred egészségügyi csoportjánál. Mindenkor kiváló kötelességtudással és bajtársiasággal látta el felelősségteljes szolgálatát.

1917. december 9. és 1918. január 6. között a Monte Tombánál folyó csata során saját személyes biztonságát nem kímélve az első vonalban keverte fel a sebesülteket. Rendfokozatuktól függetlenül részesítette elsősegélyben az arra rászorulókat. Fáradhatatlanul szervezte a súlyos sebesülteket

segélyhelyre történő szállítását. Kiemelkedő, felelősségteljes tevékenységét a II. osztályú ezüst vitézségi éremmel jutalmazták.

Klein Fülöp

Cs. és kir. 65. gye.

Klein Fülöp a munkácsi császári és királyi 65. gyalogezred őrmestere kiérdemelte a hetedik vitézségi érmet az orosz harctéren. Klein Fülöpnek rendkívüli szerepe volt az 1917. március 15-i csatában, melyben a 65. gyalogezred betört a 73. orosz gyalogezred állásaiba, azt egy kilométer szélességben elfoglalta, 26 foglyot, két gépfegyvert és egy aknavetőt zsákmányolt, és mintegy 3-400 főnyi halott veszteséget okoztak az ellenségnek. A támadásért az ezred hadtestparancsnoki dicséretet kapott, és 147 fő részére adományoztak kitüntetést. Klein Fülöp őrmestert Arany Vitézségi Éremmel tüntették ki.

Milcsák János

Cs. és kir. 65. gye.

A császári és királyi munkácsi 65. gyalogezred Kelet-Galíciában volt állásban, ahol Haraszymow-nál vívott elveseredett küzdelmeket a megújuló orosz támadások megállítására, visszaverése érdekében. A súlyos harcok március 17-ig tartottak, amikor az oroszok előrenyomulását sikerült megállítani. Kiküldött járőrök segítségével ugyancsak sikerült a helységtől északra és nyugatra fekvő területről is kiűzni az orosz csapatok maradványait, majd birtokba venni és biztosítani azt. Ezen heves harcok alatti vitéz és példamutató tevékenysége során sebesült meg immár másodszor Milcsák János tizedes. Helytállását Bronz Vitézségi Éremmel jutalmazták.

4. A CS. ÉS KIR. 67. GYALOGEZRED

A keleti fronton 1916 májusában az osztrák-magyar hadsereg átmeneti sikereket ért el, a főleg kárpátaljaiakból álló 67. gyalogezred visszaverte az oroszok offenzíváját. Ezért sok katonát tüntettek ki.¹⁰

A Kárpátalján toborzott 67. gyalogezred szintén helyt állt az orosz fronton. 1917 októberében az *Ungvári Közlöny* és az *Ung* beszámolója szerint az ellenségnek sikerült ugyan Tarnopolon keresztül előrenyomulni, ám a 67. gyalogezred visszaszorította őket. **Doblitzky** ezredparancsnok vezetésével sikerült ellentámadásba lendülni. Az oroszok 8 kilométert vonultak

vissza, több száz katonát, tisztet vesztek. Ezért az ezredparancsnokot Vaskorona-renddel, egy zászlóaljparancsnokot Katonai érdemkereszttel tüntették ki. Ezen kívül mintegy 200 honvéd részesült kintüntetésben.

5. A CS. ÉS KIR. 66. (UNGVÁRI) GYALOGEZRED

A 66. gyalogezred állomáshelye Ungvár volt, itt jelentették meg a 66-os *Tábori Újság*-ot is.

1917-ben az *Ung* májusi számának tudósítója leírja, hogy a vidék határait megvédő, de már a keleti fronton harcoló ungvári 66. gyalogezredet május végén megyei küldöttség látogatta meg a következő összetételben: *Fekésházy Gyula, dr. Gulácsy Árpád, Fekésházy Miklós, Matyackó Tivadar, Szabó Zoltán, Deák Gyula, Harmath Ödön* és *Petrovay György* voltak. Csapról Lavocsnéra, onnan Sztrijbe utaztak. A fronton akkor éppen csend volt, három hónap alatt „csak” 34 haláleset fordult elő. Véletlennek vélték, hogy éppen a küldöttség látogatásának napján, reggel esett el a 11. században *Kristán Mihály* honvéd.

A katonák elmondták a küldöttségnek, hogy az orosz katonák nem lőnek a magyar katonákra, csak a tisztekre. Az egyik zászlóalj együtt járt vízért az oroszokkal egy forráshoz, ilyenkor tűzszünetet rendeltek el. A küldöttség nagymennyiségű adományt vitt magával és osztott el a századok között.

1917 augusztusában a kárpátaljai újságok (*Ung, Ungvári Közlöny* stb.) sokat írtak a fronton harcoló magyar csapatok hősiességéről. A 66. ungvári ezred például a háború kitörése óta mindig a legnehezebb frontszakaszon harcolt. Siemikowce-nél az oroszok állásainak elfoglalása alkalmával az ezred a hadsereg-főparancsnokság külön elismerését vívta ki.

Dicsőséggel állta meg a helyét 1917 júliusában a Stanislau (ma: Ivano-Frankivszk) közelében vívott harcokban is.

1917 nyarán az ezredet az olasz frontra helyezték át, ahol Selotól délre sikerrel verte vissza az olaszoknak az 549-es magaslat elleni támadását.

*A Hősök naptárában*¹¹ az 1914–1918 közti időszakból több 66. gyalogezredbeli kárpátaljai szerepel, akiknek hőstetteit alább közöljük.

Voloscuk Péter

Cs. és kir. 66. gye.

Voloscuk Péter szakaszvezető önfeláldozó vitézségről tett tanúbizonyságot Tomaszov orosz-lengyelországi városka körül lefolyt ütközetekben. Az oro-

szok szívós ellenállásán megtört az ungvári császári és királyi 66. gyalogezred minden támadása. Három napon át vívtak súlyos harcokat a vitéz 66-osok az egyik faluban berendezett orosz állások ellen, eredmény nélkül. Sok hiábavaló küzdelem után 1914. augusztus 24-én Voloscsuk Péter szakaszvezető önként vállalkozott arra, hogy szakaszával benyomul a faluba, s kiperzseli onnan az oroszokat. Szakaszának élén meg is kezdte az előrenyomulást, s megfelelő rohamtávolságról oly ellenállhatatlan erejű rohamra vitte embereit, hogy az orosz front egy kis része megingott. A Voloscsuk szakaszvezető által ütött rést az ezred rohamtámadása fényes győzelemmé szélesítette ki, s az egész orosz arcvonalat Komarov városig vetette vissza.

AZ UNGVÁRI HŐS

Dely János, akit a maga rendkívül vakmerő, s a legénységét lelkesítő példaadásért a legelső között emlegetnek ezredének hősei között, bámulatos hidegvérével, mindig önként jelentkezve, s többnyire saját kezdéséből sikeres fegyvertényeket hajtott végre.

Dely a háború előtt, mint őrzető az ungvári hadkiegészítő parancsnoksághoz volt beosztva írnoki minőségben. Mikor pedig a háború kitört, önként jelentkezett a harctérre, s beosztották a 66-ik gyalogezred 16-os tábori századába.

Mindjárt az első csatában kitűnt Tomasovnál, ahol nehéz harcot vívott a 16-ik század.

Dely százada azt az utasítást kapta, hogy foglalja el a szemközt fekvő magaslat egy részét, amelyet makacsul védelmeztek az oroszok. De az előretörés közben olyan gyilkos tűzbe került a század, hogy a további előnyomulás lehetetlennek látszott. A rákövetkező lassú előre dolgozásnál egészen a rohamig Dely az első között volt, aki betört az ellenséges árokba, sok orosz levágott, s néhány bajtársával együtt harmincnégyet foglyul ejtett. Delyt egy golyó megsebezte a fején, de nem ment el a csatavonalból, hanem bekötözve magát tovább harcolt.

A Magieránál lefolyt csatában két emberével mint összekötő járőr pontosan irányított oldalozó tüzével két gépfegyverest szalasztott meg, melyek kitűnő állásukból sikeresen lőtték csapatainkat. Delyt ekkor a bronz vitézségi éremmel tüntették ki.

Később, október 23. és november 3. között rettentő csaták dúltak a San mindkét partján. Az ungvári ezred Rudnikánál csatározott, s különösen

elfajultak a harcok a hírhedt rudniki kastély körül, mert ez a hatalmas kőépület fontos támaszpontja volt az egész San menti ütközetsorozatnak.

A folyó partján állt az orosz is, a 66-os gyalogezred is, úgyhogy a kastély a két rajvonnal közé esett. A két csatavonal között azonban egy másik tömör gazdasági épület is volt, ahova – mint ezt Dely megfigyelte – egyesével surrantak be az oroszok s így készülődtek újabb támadásra.

Dely ekkor teljesen önszántából, mikor leszállt az esthomály, a körülötte füttyülő golyók záporában az épületig csúszott előre, ott felmászott a szétlőtt tetőre, s a hasadékon át megfigyelte, hogy a házban orosz katonák és tisztek vannak, sőt az egyik kamrában két saját katona fekszik, a 25-ik gyalogezredből. Miután két foglyot megmentette, visszatért a lövészárokból s engedelmet kért, hogy az épületsoportot levegőbe röptesse.

A következő éjszaka újra a házcsoporthoz lopódzott. A tetőre kúszva, az egyik üres kamrában elhelyezte a magával hozott ekrazitot. A vezetőzsinórt meggyújtva, leugrott a tetőről, egy közeli barázdába szaladt és ott elbújt.

Az iszonyú robbanás után saját gépfegyvereink erős tüzet indítottak abba az irányba a ház mögé, amerre a még életben maradt ellenség menekülni próbált. A menekülés esetleges irányát Dely jelölte meg a géppuskás osztag számára, még napközben.

Delyt ezután szakaszvezetővé léptették elő, s az első osztályú ezüst vitézségi éremmel tüntették ki.

A robbanás után állva maradt még az épülettömbnek fala s ezek kitűnő fedezéket nyújthattak az oroszoknak, ha esetleg újból támadásra készülődtek volna. Dely egy napon megfigyelte, hogy az ellenség serényen dolgozik a fölrobbantott épület felé vezető futóárkon. Néhány önkéntes vállalkozó kíséretében s kézibombákkal felszerelve, a következő éjszaka újból az épületsoportig surrant elő.

Dely vakmerő kis csapata, miután a bombákat az ellenség közé dobta, rátört az oroszokra. Iszonyú kézitusa után megsemmisítették az oroszokat, az egyiket pedig, aki rendkívül ügyesen védekezett, foglyul hozták magukkal. Delyt a dulakodásban több bajonettzúrás és lövés érte, a kezén pedig oly súlyos sebet kapott, hogy később le kellett vágni az egyik ujját.

Ezután kapta az arany vitézségi érmet.

Súlyos sebéből alig gyógyult fel Dely – akit időközben őrmesterré léptettek elő –, jelentkezett az első menetzászlóaljhoz, s visszatért a harctérre.

Alig hogy odaért, újabb tanújelét adta vitézségének. Március közepe táján történt a Dnyeszter partján, a Harasimov mellett vívott ütközetekben,

hogy Dely százada két szakaszát sikeres rohamra vezette, de eközben egy dum-dum golyó olyan súlyosan megsebesítette az orrán s fél szemén, hogy megvakult a jobb szemére.

Delyt ekkor a másodosztályú ezüst vitézségi éremmel tüntették ki, a hadügyminisztérium pedig tiszthelyettségé léptette elő.

JEGYZETEK:

¹ Lehoczky Tivadar: Világháborúnk. I-II. rész i. m.

² Vitéz Pávai Mátyás Sándor ny. altábornagy: Emléklapok a cs. és kir. 85. gyalogezred történetéből. In: A Felvidék és Kárpátalja hadtörténete 1914-1918. 196. old.

³ Vitéz Pávai Mátyás Sándor ny. altábornagy: Emléklapok..., 194. old.

⁴ Hősök naptára. <http://www.hungarianarmedforces.com/naptar/>

⁵ Dr. Kapuvári Vargyas Tivadar érseki tanácsos, belsőőzsefvárosi plébános, a hadosztály egykori plébánosa: Tábori lelkészi működésem a felvidéki kassai honvéd hadosztálynál. A csíki havasoktól az alpesi hegyormokig. In: A Felvidék és Kárpátalja hadtörténete 1914-1918. 159. o

⁶ Dr. Kapuvári Vargyas Tivadar érseki tanácsos, belsőőzsefvárosi plébános, a hadosztály egykori plébánosa: Tábori lelkészi működésem a felvidéki kassai honvéd hadosztálynál..., 160. o.

⁷ Hősök naptára. <http://www.hungarianarmedforces.com/naptar/>

⁸ Felvidék és Kárpátalja hadtörténete.

⁹ Hősök naptára. <http://www.hungarianarmedforces.com/naptar/>

¹⁰ Lásd az Ung, 1916. áprilisi, májusi számait.

¹¹ Hősök naptára. <http://www.hungarianarmedforces.com/naptar/>